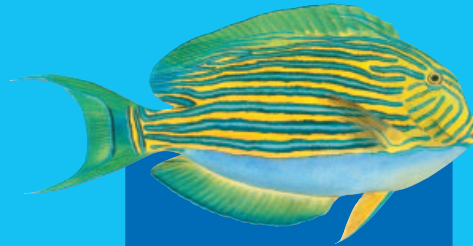


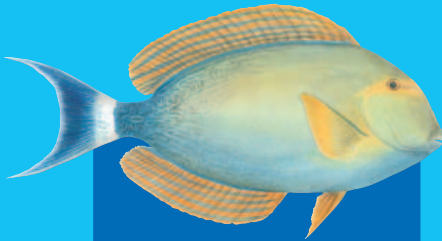
Whitespotted surgeonfish
(*Acanthurus guttatus*)



Dridrinitonga, Varaqaca
(*Acanthurus lineatus*)



Tabace
(*Acanthurus triostegus*)



Balaginawa, Balagi
(*Acanthurus xanthopterus*)



Meto, Dridri
(*Ctenochaetus striatus*)



Tā, Tā lēlē, Jívijivi
(*Naso unicornis*)



Na veimataqali balagi kei na vanua era vakawa kina

Na vuvale ika oqo ka wili tiko kina na ta, kei na so tale, ka rauta tiko ni 80 taucoko na kena veimataqali ka ra tiko e na veivanua katakata.

O ira taucoko na balagi se ta e tiko e buidra e dua se sivia na kenai ise.

E levu vei ira na mataqali ika oqo na balagi e rauta ni 15 ki na 40 na cm na kedra balavu, ia e dina ga ni balavu ni dua na ta e rawa ni yacova sara yani na 1 na mita. E vica na kena mataqali era kakana vakamareqeti me vaka na ta, kei na so tale.



Na veivanua era susu kina kei na nodra i kanakana

E levu vei ira na mataqali ika oqo na balagi era ika ni cakau ka ra dau qeleqeleni sara vakalevu ni ra dau kana e na veicakau kei na veivatu e na vanua mamatia.

Na veivanua maroroi ka ra bula kina na mataqali ika oqo na balagi sai koya na vanua era qeleqeleni mai kina me ra mai vakasucu e na veivanua ni nodra vakasucu. O ira na balagi era gusu lalai ka dua ga na yatu batidra ka ra vakayagataka me ra baria kina na kau mai na lase kei na vatu.



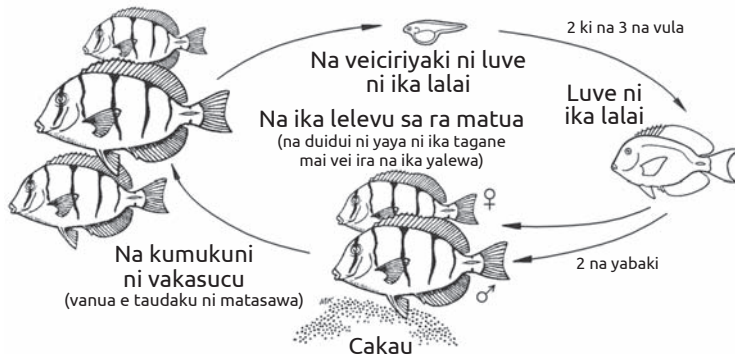


Na nodra vakasucu kei na i vakarau ni nodra bula

O ira na balagi taucoko era tagane se ra yalewa, ka levu vei ira e vakarauta ga na kedra lelevu ka tautauvata ga na veiveisau ni nodra bula. Na mataqali balagi ka ra laini loaloa tu na tolodra era yacova na 17 na cm na kedra balavu (yacova na 27 na cm o koya e balavu duadua) ka ra bula sivia e 4 na yabaki. O ira na balagi tagane se yalewa era yacova na tu donu ni gauna ni nodra vakasucu ka duidui na kedra lelevu; o ira na balagi yalewa era rawa ni vakasucu ni ra volekata yani na kedra lelevu duadua ni ra yabaki 2.

E levu vei ira na balagi era dau qeleqeleni vakalevu me ra vakasucu e na gauna e toso cake kina na katakata ni wai ka gauna tale ga ni vula vou (full moon). Na vanua era dau vakasucu kina na balagi e na tutu se tiki ni cakau se gusu ni cakau.

E na vanua ni vakasucu, e dua na balagi yalewa (♀) e vakalutuma e milioni vakamilioni na yaloka lalai ka ra qai veiwaki vata kei na wai era biuta mai na balagi tagane (♂). Na yaloka sa ra veiwaki oti oqori era qai vakasucuma e levu na luve ni ika lalai ka ra qai ciri voli e waitui. Na levu ni yaloka kei na wai era vaka na o vulavula e loma ni wai ka ra kania e levu na ika. E lailai mai na dua e na veiyadolu ni luve ni ika lalai era ciri voli oqori e na bula e na loma ni 2 ki na 3 na vula. E lailai mai na dua ki na veiyadolu na luve ni ika lalai ena bula ni bera ni na tubu me dua na luve ni ika lalai rauta ni 3 na cm na kena balavu. E lailai mai na dua e na veiyadrau na luve ni ika lalai era na bula tiko me 2 na yabaki, ka tubu me tu donu na nodra bula me ra balagi lelevu.



Na i vakarau ni veiqaravi kei na veika ka rawa ni vakayacori

O ira era dau vakatulewa e na tabana ni qoliqoli e na vica na yanuyanu e na Pasifika era sa yalana na lelevu ni balagi ka rawa ni qolivi (me rauta e 20 na cm na kena balavu mai na gusuna ki na veimama ni buina) dina ga ni levu na kisi vakaoqo e sega ni vakamatatataki se mataqali balagi cava. Me qaqaco sara kina na lawa oqo, e dodonu me vakayagataki vei ira yadudua na veimataqali balagi.

Me vakadeitaka na maroroi ni balagi e dodonu me ra maroroi na balagi sa tu donu tu na nodra bula. Na vakatabui iqoliqoli vakoro e rawa ni vakalevutaka na iwiliwili ni balagi, ia ni levu era dau veitosoyaki yani ki na nodra veivanua ni vakasucu, e sa na sega kina ni rawa ni ra maroroi na i wiliwili ni balagi.

→ vakatabui na qoli e na gauna era vakasucu kina na balagi ka na gadrevi kina eso na vakatabui ni qoli leleka e na gauna era kumukumuni vata mai kina na balagi. Kevaka e sa gadrevi tiko e dua na mataqali balagi me maroroi, na vakatabui leleka ni qoli e na gauna e veisau tiko kina na vula sa na yaga sara vakalevu;

→ na vakatabui ni qoli e na vanua era dau vakasucu kina na balagi e na bati ni cakau se gusu ni cakau.

Na vei itavi sa vakaraitaki toka oqori sa rawa me ra maroroi kina na balagi me rawa ni ra vakasucu. O ira na luve ni balagi lalai ka ra veiciriyaki voli e na loma ni 2 ki na 3 na vula sa rawa ni ra vakaitikotiko e na veicakau, ka wili tale ga kina na iqoliqoli eso ka ra kuitaki yani kina.

E dua tale ga na ka e rawa ni vakayacori e na dua na koro, a ya, na vakatabui ni lawa vivi mai e na waya me maroroi ira na luve ni balagi lalai.



Na i vakarau ni qoli

E levu na veiyanyanu e na Pasifika era maroroya na balagi me dua na kakana vakamareqeti. Era dau qolivi vakalevu ga e na kena vakayagataki na moto, lawa kei na dai ni ika. O ira na luve ni balagi era dau vakaitikotiko vakalewelevu e na veicakau ka so na gauna era dau qolivi e na lawa vivi na kena waya.

Dina ni ra dau kana kau bula, eso vei ira na balagi era rawa ni siwati e na bati ni siwa bacani. Eso na balagi e vakabauti ni ra vakavuna na veivagagai.

E levu na balagi era dau qolivi e na gauna ni nodra kumukuni me ra vakasucu. Na qoli vakaoqo e dau vakacaca sara vakalevu ka vakavuna nodra mate na ika lalai, ka levu vei ira era rawa ni tubu ka ra bula tiko me ra qai qolivi e na veiyabaki mai muri.